

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK RENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA
NYUGAT-EURÓPÁBAN A 15. SZÁZAD ELEJÉN

Az európai feudalizmusnak a 13. századdal kezdődő, a 14. századon végighúzó-
dó, válságtünetekkel tarkított fejlődési folyamata a 14. század végére felgyorsult,
nyilvánvalóvá téve a rendiség kibontakozásával járó szerkezeti átalakulást, amely
ugyan régióként és országonként nemegyszer eltérő módon, más-más köntösben
jelentkezhetett, de variánsaival is az általános, a közös folyamatot hangsúlyozta ki.¹
A politikai felépítményben is, bekövetkezett változások sora formálta a földrész
országainak arculatát. Az európai politikának is kialakultak olyan alapvető, átfogó
területei, amelyek a „christianitas“ egészét érintették, a politikai aktivitás központ-
jába kerültek, és ezzel mutatóivá — mintegy tüneteivé — váltak ennek a szerkezeti
átrendeződésnek. Ilyen összetett probléma volt az egyházszakadás, a „schisma“
kérdése,² amely mind egyházi ideológiai, mind pedig egyházszerkezeti téren kivetítette
a változó feudalizmus krízisét.³ Ezt jelezték a folyamatos háborúk, a nagy hadi vál-

¹ A rendiség és a centralizáció széles körű irodalmából csak néhányra utalnánk itt. Átfogó fel-
dolgozásban írta le nézeteit ELEKES L.: *Rendiség és központosítás a feudális államokban*, Bp. 1962.
A magyar rendi fejlődésre vonatkozó főbb irodalmat lásd KARÁCSONYI B.: *Janus Pannonius és a
centralizáció*. Janus Pannonius (tanulmányok) [Memoria Saeculorum Hungariae 2.] szerk. V. KO-
VÁCS S. Bp. 1975. 93—118, ill. 94. 2. jegyz. A francia rendi fejlődésre MOLLAT, M.: *Genèse médiévale
de la France moderne, XIVe—XVe siècles*, Paris, 1970.; *Les États du moyen-âge et leurs conflits* [His-
toire Universelle Illustrée 7.] dir. C. SCHAEFNER, Paris, 1968. Angliára: MACIVER, R. M.: *The modern
State*, London, 1964.; POLLARD, A. F.: *The evolution of Parliament*, London, 1926., illetve az
átfogó feldolgozások közül JACOB, E. F.: *The fifteenth century (1399—1485)* [The Oxford History
of England, ed. G. CLARK.] VI. Oxford, 1961.: *Decline of Empire and Papacy* [The Cambridge Mediaeval
History by BURY, J. B.] vol. VII. ch. XXIII, London—Cambridge 1932.; COVILLE, A.: *Les premiers
Valois et la guerre de Cent-Ans (1328—1422)* [Histoire de la France illustrée depuis les origines
jusqu'à la Révolution] dir. E. LAVISSE, IV. Paris, 1931. vonatkozó fejezetei. Burgundiára és Német-
alföldre: BARANTE, P. de: *Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois I—XII*. Paris, 1824—
1826. és PIRENNE, H.: *Histoire de Belgique des origines à nos jours I*. [La renaissance du livre] Bruxelles,
év n.; GREEN, V. H. H. *Medieval civilization in Western Europe*, London, 1971.

² A „schismá-ra vonatkozó főbb irodalom alapvető feldolgozása VALOIS, N.: *La France et la
Grand Schisme d'Occident I—IV*. Paris, 1896—1902. Magyarország szempontjából nélkülözhetetlen:
FRANKÓI V.: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szent-székkal I*. Bp. 1901.
256—338.

³ A 14. század végére egyre inkább tért nyertek azok az elképzelések, amelyek a pápai hatalom
korlátok közé szorítását célozták. Ennek a folyamatnak az előkészítői voltak Dante, Marsilius,
Ockham, Dubois és Wicliff. *The social and political ideas of some great medieval thinkers*, ed. M. A.
HEARNSHAW, London—Calcutta—Sidney, 1923.; LABROUSSE, R.: *Introduction à la philosophie poli-
tique*. Paris, 1959.; SARTIAUX, F.: *Foi et science au Moyen-Âge*, Paris, 1924.; MURRAY, R. H.: *The
history of political science from Plato to the Present*, Cambridge, 1929. 68—101. Az egyház szerve-
zeti krízisét tárgyalja VALOIS, N.: *La crise religieuse du XVe siècle: le pape et le concile 1418—1450*
I. Paris, 1902.; FALCO, G.: *La Sainte République Romaine [L'histoire sans frontières]* Paris, 1970,
319—386, továbbá GREEN: i. m. pp. 126—200. és BURY: i. m. pp. 270—304.

lalkozások, különösen pedig az ún. százéves háború,⁴ amely az akkori Európa egyik legfejlettebb területének, Flandriának a birtoklásáért folytatott angol—francia vetélkedéshez adott keretet, és amelynek elhúzódása egyre élesebben vetette felszínre a kor problémáit. Ugyanezt tükrözték a katonailag egyre világosabban bukásra ítélt kereszties hadjáratok,⁵ amelyeket mindaddig még lehetséges eszközként tartott számon Európa a török kiűzésére, amíg döbbenet nem kellett tapasztalnia a megsemmisítő nikápolyi tragédián (1396), hogy miként bánik el a büszke keresztény lovagokkal a török gyalogság.⁶ Másfelől az egyre ismétlődő, gondolatrendszerükben mind fejlettebb és térbeli elterjedtségükben egyre jelentősebb eretnekmozgalmak és parasztfelkelések az alávett néptömegek viszonyulását fejezték ki a fölvetődött nehézségekhez.⁷

Ez a négy problémakör képezte a korabeli nemzetközi politika alapját. Komplexitásuk lehetővé tette szinte valamennyi egyéb kérdés hozzájuk kapcsolását. Ugyanakkor természetesen az európai politikai életben való aktív részvételhez elkerülhetetlen volt a velük kapcsolatos állásfoglalás.⁸

A 14. század végére ezek a politikai problémák szinte egyszerre súlyosbodtak, egyre élesebben vetődtek föl, szaporodtak a megoldásra tett kísérletek, tehát a szerkezeti átalakulás folyamata a 15. század elejére széles körű, valamennyi alapproblémát érintő nemzetközi politikai aktivitást indukált. Az európai politikai élet továbbbi élénkülésével átfogó rendezési tervek jelentek meg, amelyek a hatalmi viszonyokra is igyekeztek nagymértékben kihatni.⁹ A diplomácia természetes ügyintézési formájává vált ennek a rendkívül komplikált időszaknak, és az adott körülmények között szinte korlátlan cselekvési és manipulációs lehetőséget kínált.⁹

A mennyiségileg alaposan megnövekedett lehetőség- és feladatrendszer minde nélkülött megkövetelte a diplomáciától, a különböző külpolitikait, európai politikait törekvések képviselőitől, hogy rendszerben gondolkodjanak, olyan kapcsolatrendszerben, amely számol valamennyi hatalmi tényező szerepével.¹⁰

⁴ 1337—1453. A háború 14. századi menetét Jean Froissart beszéli el, kiadva: WITT, C. de: *Les chroniques de Jehan Froissart*, Paris, 1881., részleges magyar fordítása: *Froissart krónikája* (ford. KULCSÁR Zs.) Bp. 1971. A háború történetének kiterjedt irodalmából a már idézett átfogó feldolgozások mellett FOWLER, K.: *Hundred Years War*, London, 1971.; tárgyalandó korszakunkra igen alapos politikatörténetet ad AVOU, J. d': *La querelle des Armagnacs et des Bourguignons, Histoire d'une crise d'autorité* [La suite des temps 9.] Paris, 1943. és MORTON, A. L.: *Az angol nép története* (ford.: SZEMERÉNYI O.—SZENTMIHÁLYI J.) I. Bp. év n.

⁵ Korszakunkra lásd ATYA, A. S.: *The Crusade in the Later Middle Ages*, London, 1938.; RUNGIMAN, S.: *Geschichte der Kreuzzüge III. Das Königreich Akkon und die späteren Kreuzzüge*, München, 1960.; MORRISON, C.: *Les Croisades* [Que sais-je? 157.] Paris, 1973.

⁶ A számos dokumentum közül elegendő a franciák között harcoló Boucicaud marsall emlékirataira, BOUCICAUD, J. le M.: *Le livre des faits* (kiadva: MICHAUD—POUJOLAT: *Nouvelle collection des mémoires pour servir à l'histoire de France*, Iere série II. Paris, 1836. 235—246), Froissart krónikájára vagy a foglyok kiszabadítására tett erőfeszítésekre hivatkozunk. *Mélanges historiques. Choix de documents inédits sur l'histoire de France III.* [Collection de Documents Inédits sur l'histoire de France] Paris, 1890, 158—170.

⁷ GREEN: i. m. 157—175.; MORRIS, W. D.: *The christian origins of social revolt*, London, 1949.; THOMSON, J. A. F.: *The later lollards. 1414—1520*, London, 1967. Átfogó elemzést ad LEFF, G.: *Heresy in the Later Middle Ages I—II*, Manchester, 1967.

⁸ RUYSSSEN, TH.: *Les sources doctrinales de l'internationalisme I. Dès origines a la paix de Westphalie* [Université de Grenoble, Publications de la Faculté des Lettres 10.] Paris, 1954. 101—105; OLPHE-GALLIARD, G.: *La morale des nations* [Études économiques sociales XXII.] Paris, 1920. 71—97; GREEN: i. m. 235—253. A békés rendezési törekvések egyik legnagyobb teoretikusa Marsilius. Vö. GEWIRTH, A.: *Marsilius of Padua. The defender of peace I. Marsilius of Pauda and the medieval political philosophy*. New York, 1951 és II. *The „Defensor pacis”*, New York, 1956.

⁹ RUYSSSEN: i. m. 120—208.; OLPHE-GALLIARD: i. m. 67—108.

¹⁰ Az egyes államok fokozott emancipálódására az európai politikai életben lásd HUIZINGA, J.: *Patriotism and nationalism in European history I. To the end of the Middle Ages* [Men and Ideas]

Az európai politikai életnek — relatív hatalmi gyengülése ellenére — fontos tényezője maradt a pápaság, illetve a császárság.¹¹ A konkrét pápai hatalom csökkenésével az egyházi szervezetnek fokozatosan más erői aktivizálódtak egyházpolitikai kérdésekben — a zsinatok és az egyetemek —, és kezdtek betölteni azt a szerepet, melyre a pápák alkalmatlannak bizonyultak.¹² Ugyanakkor az egyház szervezeti krízise, a pápák akcióképtelensége a császári hatalom előtérbe kerülését, tekintélyének fokozatos (bár végső soron átmeneti) növekedését eredményezte.¹³ Mellettük (és gyakorta ellenükre) egyre erőteljesebb nemzetközi politikai aktivitást tanúsítottak az ún. „nagy monarchiák“ (elsősorban Franciaország, majd Anglia, Aragónia), amelyek sikerrel növelték meg befolyásukat a két univerzális hatalommal, a pápasággal és a császársággal szemben.¹⁴ Igen lényeges és rendkívül rugalmas politikát folytató elemeivé váltak az európai politikai életnek az itáliai kereskedő köztársaságok, melyeknek létérdekeik diktálták a szervezett és folyamatos nemzetközi politikai tevékenységet, és amelyek valódi mestereivé váltak a középkori diplomáciának.¹⁵

A bekövetkezett változásokat jelezte a közép-európai országok hatalmi súlyának, pozícióinak megerősödése is. Ezek az országok (főként Magyarország, Lengyelország és Csehország) a nemzetközi politika porondján egyre fontosabb szerepet követeltek maguknak, nem utolsósorban a 14. század folyamán bekövetkezett lassúbb, de nagyobb törések nélküli gazdasági, társadalmi fejlődésük következtében.¹⁶

A földrés politikai viszonyaira tehát a 15. század elején jellemző volt, hogy többpólusúvá vált, több — közel azonos súlyú — hatalmi tényező aktivizálódott, és vett részt tevékenyen a diplomáciai életben. Ez az aktivitás elsősorban az egyházszakadás kérdésében nyilvánult meg, melyhez szorosan kapcsolódott az egyházat a törökök és az eretnekek részéről fenyegető veszély, valamint a „kereszténységet megosztó“ nagy viszályok, mindenekelőtt a százéves háború.

A továbbiakban azt a rendezési tervet kíséreljük meg fölvázolni és végigkövetni, amely Zsigmond magyar király és német-római császár nevéhez fűződik,¹⁷ és amely-

London, 1960. 97—117; MOLLAT: i. m. 138—167; RUYSSSEN: i. m. 205—208; OLPHE-GALLIARD: i. m. 105—108.

¹¹ GREEN: i. m. 120, 126—137; RUYSSSEN: i. m. 100—101, 120. Lásd még DAVID, M.: *La souveraineté et les limites juridiques du pouvoir monarchique du IXe au XVe siècle* [Annales de la Faculté de Droit et des Sciences Politiques de Strassbourg] II. Paris, 1954. 190—224.

¹² IRSAY, S.: *Histoire des universités françaises et étrangers dès origins a nos jours I. Moyen-âge et Renaissance*, Paris, 1933.; GREEN: i. m., 258 és köv.; RUYSSSEN: i. m. 98—100, 107—109; FALCO: i. m., 351—368; ULLMANN, W.: *The Papacy and Political Ideas in the Middle Ages XI*. London, 1976.; BRYCE, J.: *A Római Szent Birodalom* (ford. BALOGH Á.), Bp. 1903. 93—129, 241—295.

¹³ BRYCE: i. m. 196—199, 261—295; TAPIÉ, V.-L.: *Monarchie et peuples de Danube* [L'histoire sans frontières] Paris, 1969. 18—20.

¹⁴ Vö. POWER, E. E.: *Pierre du Bois and the domination of France*, ed. HEARNshaw: i. m. 139—165; DAVID: i. m. 224—244; MURRAY: i. m. 74—81; RUYSSSEN: i. m. 166—168.

¹⁵ OLPHE-GALLIARD: i. m. 89—91.

¹⁶ Vö. MAŁOWIST, M.: *Problems of Growth of the National Economy of Central-Eastern Europe in the Late Middle Ages*. The Journal of European Economic History 3 (1974) 2. sz. 319—357.

¹⁷ A már idézett összefoglaló földolgozások nagy teret szentelnek a konstanzi zsinatot előkészítő és azzal egy időben folyó diplomáciai manővereknek. Vö. továbbá ÁLDÁSY A.: *Zsigmond király és Spanyolország*, Bp. 1927.; MÁLYUSZ E.: *A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog* [Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 9.] Bp. 1967.; GABRIEL A.: *Les Rapports Dynastiques Franco—Hongrois au Moyen-Age*, Bp. 1944.; LENZ, M.: *König Sigismund und Heinrich der Fünfte von England. Ein Beitrag zur Geschichte der Zeit des Konstanzer Konzils*, Berlin, 1874.; GIERTH, W.: *Die Vermittlungsversuche Kaiser Sigismunds zwischen Frankreich und England, 1416, Halle, 1895.*; GALESLOOT, L.: *Revendication du duché de Brabant par l'Empereur Sigismond 1413—1437*, Bulletin de la Commission Royale de l'Histoire de Belgique 4e série, Bruxelles, 5 (1878) 437—470; LACAZE, Y.: *Philippe le Bon et le problème hussite: un projet de croisade bourguignon en 1428—29*, Revue Historique 241. (1969) 69—99.

nek sorsa jól tükrözi a 15. század eleji Nyugat-Európa hatalmi viszonyait. A rendezési kísérlet alapvető feltételét egy működőképes általános zsinat összehívása képezte. Amennyiben a hosszas előkészítő munka után összeült konstanzi zsinat egyben európai politikai konferencia is volt, úgy természetes, hogy különböző politikai és egyházpolitikai koncepciók összecsapásának színterévé is kellett válnia, mindenkéltől a „schisma“ megoldásához, az „unio“ megteremtéséhez vezető út megválasztásával kapcsolatosan.

A 15. század első éveire eldőlt, hogy a három kikristályosodott elképzelés — a „via cessionis”, a „via compromissi” és a „via synodi” — közül az utóbbi, a zsinati út lehet járható.¹⁸ A „zsinati eszme” olyan egységes rendszerré állt össze, amelynek világosan felismerhetővé váltak főbb aspektusai,¹⁹ és amely a tekintélyüket veszített pápákkal szemben mélyreható egyházzervezeti reform megvalósítására törekedett. E reform célja egyértelműen az volt, hogy az egyetemes zsinatot a pápa fölé helyezze, arra törekedve, hogy „az egyház szervezetét a rendiség értelmében és társadalmi elvei alapján” formálja át, tehát a rendi jellegű elemek szervezett befolyását biztosítsa.²⁰ A súlyosan megosztott egyház belső erői ehhez nem bizonyultak elégségesnek, de az egyre inkább legfelsőbb fórumként elismert általános zsinat is rászorult a világi uralkodók támogatására, ami a császár pozíciójának fontosságát hangsúlyozta ki. Ideológiai alapját ennek a „császári univerzalizmus” (itt nem részletezhető) eszme-rendszerének reneszánsza és a zsinati eszmével való összefonódása adta meg. Az új zsinati eszme egyházpolitikai síkon elutasította az elsősorban a franciák által képviselt, avignoni típusú durva beavatkozást az egyház ügyeibe, mereven szembe helyezkedett az addig megválasztott pápákkal, és — bár időlegesen és korlátozottan — elfogadta a császár (mint a pápához hasonlóan univerzális hatalom) gyámkodását az egyház fölött. A császár mint „defensor ecclesiae” oly módon igyekezett profitálni a kialakult szituációból, hogy lépéseket tett egy korszerűbb gallikán típusú egyházpolitika kialakítására,²¹ illetve arra, hogy a zsinat által elismert univerzális jogállását az európai uralkodókkal is megkísérelje elfogadtatni.²²

A zsinatnak nyilvánvalóan csak akkor lehetett esélye a sikerre, ha valóban általános, tehát biztosítani lehet az összes funkcionáló pápa obedienciájához tartozó egyházi hatalmasságok részvételét, ha eléri mindhárom pápa lemondását vagy letételét, illetve ha el lehet érni, hogy valamennyi natio (Gallica, Anglia, Italica, Germanica, Hispanica)²³ bekapcsolódjon a zsinat munkájába.

Európa keleti részén — a budai konferencia eredményeként is²⁴ — nem jelentkezett olyan konfliktus, amely a rendezést fenyegette volna. Meg kellett vizsgálni a feltételeket ahhoz, hogy a Nyugat-Európában hadban álló felek — elsősorban Franciaország és Anglia — között fegyvernyugvás következzen be. Tisztázni

¹⁸ ÁLDÁSY: i. m. 3—4.

¹⁹ Ennek fejlődését bemutatja BRYCE: i. m. 93—129, 164—195, 261—295.

²⁰ MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 34.

²¹ Zsigmond és a pápák viszonyára a placetum regium kiadása után lásd FRAKNÓI: i. m. 307—315, illetve MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 22—49.

²² ÁLDÁSY: i. m. 11—13; FRAKNÓI: i. m. 30—1413. december 9-től Zsigmond az európai uralkodóknak több meghívólevelet bocsátott ki. FEJÉR, G.: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X/5, Budae, 1842. 416—421, 424—426.

²³ ÁLDÁSY: i. m. 98; MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 39. FEJÉR X/8. Budae, 1843. 557—560 közül egy olyan dokumentumot, amely a szavazás kérdésével, illetve a natio-k beosztásával foglalkozik.

²⁴ A budai konferenciával kapcsolatos legfontosabb dokumentumokat lásd FEJÉR, X/5. 272—293. A budai konferencia leírását 1. 245—251. és a különböző békekötésekről szóló adatokat uo. 239—245, 293—295. Vö. SCHÖNHERR GY.: *Az Anjou ház és örökösei* [A magyar nemzet története, szerk. SZILÁGYI S. III.] Bp. 1895., 502—504.

kellett a hispániai félsziget, elsősorban Aragónia zsinati részvételének feltételeit²⁵ és elérni az utolsó avignoni pápa, XIII. Benedek lemondatását.

Német királlyá koronázásakor, a koronázási feltételekben gyakorlatilag ezekre a feladatokra vállalkozott Zsigmond.²⁶ A nagyjából egy esztendőn át folytatott nagyszabású diplomáciai akció eredményét Aragóniával a *perpignani tárgyalások* és a *narbonne-iegyezmény*, Franciaországgal és Angliával kapcsolatban a pedig *párizsi és londoni tárgyalások* és a *canterbury-i egyezmény*, illetve a *calais-i csúcstalálkozó* tükrözte.²⁷

A perpignani tárgyalásokat, melyek az egyház uniója szempontjából bírtak döntő jelentőséggel, Zsigmond a konstanzi zsinat közvetlen megbízásából folytatta.²⁸ Ezt megelőzően a zsinatnak — illetve a működési feltételek biztosításával megbízott Zsigmondnak különböző eszközökkel sikerült elérnie két pápa, XII. Gergely és XXIII. János lemondását.²⁹ A következő, elengedhetetlen lépés XIII. Benedeknek, az avignoni pápának a lemondatása volt, aki ekkor már kizárólag az őt esetenként támogató politikai tényezők függvényeként tengődött, és lényegesebb szerepet a politikában csak a schisma kérdésében elfoglalt merev, elutasító magatartásával játszott. XIII. Benedek az aragóniai, kasztíliai, navarrai, skót és (megszakításokkal) a francia, ill. nápolyi uralkodók támogatását élvezte. A „makacs” pápa önkéntes lemondatására egyre kevesebb esély volt (ezt világosan mutatta a narbonne-i tárgyalások menete). Így a helyzetet alaposan felmérő Zsigmond és a zsinati követek egyrészt Benedekkel és párthíveivel folytattak éles kánonjogi csatározásokat, másrészt, ezzel egy időben (ha a pápával folytatott tárgyalások zátonyra jutnának) előkészítették a pápa letételét is. Ekkor már az avignoni pápa politikai bázisa egyre szűkült: főbb támogatói közül kiesett Nápolyi László; a francia fél állásfoglalása mind kevesebbet nyomott a latban, hiszen a Franciaországban dúló belviszályok megosztottsággal jártak az egyházpolitika terén is.³⁰ Így elérhetővé vált egy határozott politikai rendezés Aragóniai Ferdinánd bevonásával, illetve megnyerésével.³¹ Az aragón uralkodó kivette a részét a tárgyalások előkészítéséből, majd a különböző követségek sikertelen tárgyalásait követően maga vette át az unió ügyének intézését, ami végül egy XIII. Benedekkel szembeni egyértelmű nyilatkozat kiadásához és az engedelmesség fölmondásához vezetett. Az erre vonatkozó dokumentum a *narbonne-i egyezmény* amely a konstanzi zsinat követei, Zsigmond képviselői, illetve az aragón király, Navarra királya és a foix-i gróf küldöttei között született megállapodás.³²

²⁵ A korábbi követségek közül megemlíthető a Garai János vezette 1406-os követség, mely bejárta a hispániai félszigetet. MÁLYUSZ E.: *Zsigmondkori oklevéltár II/1.* (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 3.) Bp. 1956. 4915. sz.; BRACHFELD O.: *Magyar vonatkozások a régi katalán irodalomban* [Bibliothèque de l'Institut Français à l'Université de Budapest 17.] Bp. 1930. 21; ÁLDÁSY: i. m. 9—10.

²⁶ A koronázási dokumentumot közli FEJÉR X/5. 503—510.

²⁷ A narbonne-i egyezményt 1415. december 13-án, a canterbury-i szerződést pedig 1416. augusztus 15-én kötötték meg. Zsigmond útvonalára a közvetítő akciók során lásd ALTMANN, W.: *Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410—1437)* [Regesta Imperii XI.] 1—2. Lief. Innsbruck, 1896—1900. és RÁTH K.: *A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei*, Győr, 1861. 120—121.

²⁸ ÁLDÁSY: i. m. 9—11.

²⁹ XXIII. János detronizálását a zsinat 1414. május 29-én mondta ki. Röviddel utána XII. Gergely is feltétel nélkül lemondott. SCHÖNHERR: i. m. 320—321; MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 24—25.

³⁰ Nápolyi László Zsigmond-ellenes szövetségi rendszert akart létrehozni a francia király, Ferdinánd és Benedek részvételével. Halálával (1414. augusztus 6.) ez a terv csirájában meghiúsult. ÁLDÁSY: i. m. 6—8. A francia egyház helyzetére lásd COVILLE: i. m. 356—360; MOLLAT: i. m. 90—94; MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 28.

³¹ ÁLDÁSY: i. m. 62—88. A subtractio kimondása Aragóniában 1416. augusztus 6-án, Kasztília-ban pedig december 21-én történt meg. Uo. 99—100.

³² Uo. 14—24., illetve 94—97 az egyezmény szövegének közlésével és elemzésével.

A szerződés 1—3. pontja a konstanzi zsinat általános zsinati jellegének elismerésével és a zsinati jogkörök (melyeket Benedek az előkészítő tárgyalások során kétségbe vont) körülbástyázásával foglalkozik: a „... zsinat általános zsinat jellegével bír, melynek feladatai közé tartozik a schisma megszüntetése, az egyház uniójának helyreállítása, a haeresis megszüntetése, az egyház reformja in capite et in membris és az új pápa megválasztása, valamint minden olyan ügy, amely de jure az általános zsinat hatáskörébe tartozik.”³³

Körütekintően intézkedik a dokumentum az obediencia felmondásának, a pápa letételének menetét illetően (3. pont), a Benedek-párti bíbornokok kiváltságainak megtartásáról (3, 5, 6, 9. pontok) előírja a Pisanum³⁴ hatálytalanságát, és gondoskodik még Benedek udvarának alkalmazottairól is (7. pont). A 10. pont a Konstanzba küldendő követségek *salvus conductusaival*, a 11. a szerződésben foglaltak megerősítésével, biztosításával foglalkozik.³⁵ A szerződés rendi típusú dokumentum, és hű tükrözője a császári univerzalizmus és a zsinati szellem által sugallt fölfogásnak. A szerződés megtartására előbb Zsigmond és a zsinati megbízottak, valamint a zsinat tagjai tesznek ígéretet, és erősítik meg azt esküvel, majd a szerződésben rögzítik, hogy „... a zsinat első ülésén mind e pontok a zsinat részéről is megerősítést nyernek.”³⁶ Ez a forma kétségkívül a zsinat szupremáciáját hangsúlyozza, ami majd a továbbiakban egyre markánsabban rajzolódik ki még a császárral szemben is.³⁷

A narbonne-i egyezmény ugyanakkor Délnyugat-Európa hatalmi viszonyainak is hű tükrözője. A második pont arról intézkedik, hogy a konstanzi zsinat által kibocsátandó 60 megbízólevelet milyen arányban osszák szét a térség országgai között: Aragónia és Kasztília 20—20, Navarra 10, Foix és Armagnac grófságai pedig 5—5 hivatalos küldöttet delegálhattak a zsinatra. A megbízóleveleket Ferdinándhoz kellett eljuttatni. Mind az arányok megállapítása, mind pedig a követett eljárás kétségtelenül Ferdinánd hispániai vezető szerepének elismerésére utalt. Ezt hangsúlyozta ki a Ferdinánddal folytatott tanácskozásoknak egy másik eredménye, a *natio Hispanica* végleges elismerése is.³⁸ A szerződéskötés és azt követően az engedelmesség felmondásának következtében az aragón uralkodó konkrét anyagi haszonhoz is jutott: rátehetette kezét országaiban a *camera apostolica* jövedelmeire.³⁹ A szerződéskötésnek, illetve a lefolytatott tárgyalásoknak volt egy további következménye is: terv született arra, hogy a spanyol királyságokat bekapcsolják abba a közvetítési kísérletbe, melyet a zsinat működését biztosítandó, a francia—angol felek között kívántak folytatni.⁴⁰

A perpignani tárgyalások és a narbonne-i egyezmény tehát Ferdinánd számára kézzelfogható előnyöket kínált: *anyagiakat* (a pápai jövedelmek átmeneti megkaparintásának lehetőségét), *egyházpolitikaiakat* (a spanyol ötödik zsinati nemzetként való elismerését) és *nemzetközi politikaiakat* (szövetségi kapcsolatok kiépítésére újabb alkalmat a különböző, a zsinathoz már csatlakozott európai államokkal és tevékeny bekapcsolódást a nyugat-európai politikai rendezési tervekbe).

A százéves háborúban való közvetítési kísérlet az addigi tapasztalatok alapján nem mutatkozott könnyű feladatnak, ugyanakkor a zsinat működésének biztosításához elengedhetetlen volt, hogy a két fél között fegyvernugvás következzen be.

³³ Uo. 95.

³⁴ FRANKÓI: i. m. 315—318; MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 27—28; ÁLDÁSY: i. m. 18, 73.

³⁵ ÁLDÁSY: i. m. 95—96.

³⁶ Uo. 97.

³⁷ MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 40—46.

³⁸ ÁLDÁSY: i. m. 95, 98—99; MÁLYUSZ: *A konstanzi zsinat...* 39.

³⁹ ÁLDÁSY: i. m. 98.

⁴⁰ Uo. 104—106.

A közvetítési akció menetének fölvázolásához szükséges röviden bemutatnunk az érintett hatalmak helyzetét.

A százéves háború óriási terheket rótt mind Angliára, mind Franciaországra, és az általa felszínre hozott gazdasági, társadalmi és politikai problémák egyre élesedtek.⁴¹ A 14. század közepén elszenvedett nagy francia vereségek⁴² után a harcokban átmeneti szünet állott be; ez különösen Franciaországban bizonyult alkalmasnak egy viszonylagos konszolidáció létrehozására, ami a háború további menetére is hatással volt. V. Károly uralkodásának eredményeit azonban gyors ütemben szétrombolta a feudális anarchia, és az elmebeteg VI. Károly mintegy két évtizedes uralma elegendő volt ahhoz, hogy a 15. század első éveire a francia állam alaposan meggyengüljön.⁴³

V. Károly hatalmas vazallusokat hagyott hátra a trón mellett, akik igyekeztek minél nagyobb befolyásra szert tenni az erőtlen VI. Károlynál és megszerezni a kormányzásához szükséges döntő pozíciókat. Közülük nagy volumenű politikát Anjou (I.) Lajos, Orléans-i Lajos és Burgundiai (Merész) Fülöp folytattak.⁴⁴ E két utóbbi küzdelme — az orléans-iak (armagnacok) és a bourguignonok harca — alapvetően befolyásolta a korabeli francia politikai helyzetet. Az országon belül egymással szemben álló csoportok végleges polarizálódása akkor következett be, amikor a százéves háborúban agresszív politikát folytató Lancasterek uralomra jutottak Angliában. A Franciaország elleni támadás veszélye különösen V. Henrik trónra kerülése után nőtt meg. A háború felújítását ekkor nem Anglia megerősödése okozta, hanem éppen belső helyzetének bonyolódása, labilitása, az ország erőinek viszonylagos megosztottsága és a Lancasterek azon törekvése, hogy a dinasztia uralmát stabilizálják. A háborús törekvéseket így angol részről kiütkeresésként kell értékelnünk abból a belső, társadalmi—politikai krízisből, amelybe Anglia a 15. század fordulóján jutott. Következésképp az angol támadások átütő sikerének okait a korszerű hadviselés alkalmazása mellett a francia viszonyokban kell keresnünk. Az átfogó angol támadás megindulása előtt már nyilvánvaló volt, hogy a franciaországi belső pártharcok a szemben álló felek között levő erőegyensúly következtében egyik pártnak sem biztosítanak tartós sikert. Ugyanakkor az egymással véres harcot folytató csoportok az ország határain kívül is próbáltak maguknak bázist, szövetségest találni. Így az armagnac—bourguignon ellentét két táborra osztotta Franciaországot, és ekkor már mind a bel-, mind pedig a külpolitikában a frakcióérdekvek váltak meghatározóvá, tehát átmenetileg megszűnt az egységes francia külpolitika. Ilyetén módon a háború kiújulása a franciák számára tartogatott katasztrofális meglepetéseket, és mivel ekkor minden főbb kérdés a francia—angol konfliktus összefüggésében vetődött fel, az a reális veszély fenyegetett, hogy az egyik csoport kiszolgáltatja az angoloknak az országot.

A két ország külpolitikai viszonyaiban is egyértelmű különbség mutatkozott az angolok javára. A franciák európai politikai aktivitása ugyan volumenében nem

⁴¹ Vö. FOWLER: i. m. 1—23; POWICKE, M.: *The English Aristocracy and the War*, (ed. FOWLER: i. m. 122—132); CONTAMINE, PH.: *The French Nobility and the War* (uo. 135—156); MOLLAT: i. m. 10—115; VICKERS, K. H.: *England in the Later Middle Ages*, 1950. London, 155—340; *Les États...* 45—109. PIRENNE: i. m. 259—271, 311—325.

⁴² Ecluse (tengeren, 1340), Crécy (1346), Poitiers (1356). Vö. FOWLER: i. m. 75—93; HEWITT, H. J.: *Organization of War Under Edward Third, 1338—62*, New York, 1966.

⁴³ COVILLE: i. m. 171—266, 267—314; DODU, G.: *Les Valois: Histoire d'une maison royale (1328—1589)*, Paris, 1934. 76—79.

⁴⁴ Anjou (I.) Lajos (1356—1384), majd fia, Anjou (II.) Lajos (1384—1417), lásd COVILLE: i. m. 288—291; Orléans-i Lajos (†1407) és Merész Fülöp (†1404), illetve Félelemnélküli János (†1417): COVILLE: i. m. 301—303, 328—332; AVOUT: i. m. 32—52.

csökkent, de a rendelkezésükre álló erőforrásokat Orléans-i Lajos, Merész Fülöp és Anjou Lajos külön-külön, saját külső törekvéseik szolgálatába állították, illetve más eszközökkel — folytatták az egymás között, országon belül zajló küzdelmet.⁴⁵

A francia külpolitika — különösen a 14. század elejétől — világpolitikai tényező volt, amely illetékesnek tartotta magát a birodalom ügyeibe való beleszólásra, a pápasággal szembeni — akár erőszakos — föllépésre, illetve az egyház ügyei fölötti gyámkodásra, ugyanakkor több generáción keresztül készített elő folyamatos (és nem egyszer sikeres) dinasztikus offenzívát különböző irányokba.⁴⁶ Az armagnacok és a bourguignonok ennek a politikának voltak örökösei, de valamennyi területen a kölcsönös szembenállás vezette lépéseiket.

Az orléans-iak képviselték a hagyományosabb, avignoni típusú vonalat az egyházpolitika terén; az angolokkal folytatott harcok során ők a háborús párt, a császári címért vívott küzdelemben Zsigmond támogatói voltak.⁴⁷

A burgundi hercegek modern várospolitikájukkal igen erős pozíciókat szereztek maguknak Franciaországon belül; az egyházpolitikában a zsinati szellem támogatói, a reform hívei (a párizsi egyetem neves teológusai ezért a burgundi párthoz álltak közelebb); a császárság belső ügyeiben Rupprechtet, majd Zsigmonddal szemben Vencelt támogatták. Flandriai tartományaik biztosítása angol orientációt kívánt, így a százéves háborúban békülékenyebb álláspontot képviseltek. Tekintettel a birodalom Németalfölddel kapcsolatos igényeire, inkább burkoltan, mint nyíltan, de határozottan szemben álltak Zsigmonddal.⁴⁸

Az egyre erőteljesebben önállóságra törekvő burgund hercegek helyzete rendkívül komplikált volt, hiszen törekvéseik sikere nemcsak azt tételezte föl, hogy Franciaországtól függetleníti Burgundiát, hanem ki kellett zárniok a túlzott angol befolyást is Flandriából, illetve vissza kellett utasítaniok a területeik egy részére vonatkozó császári igényeket. Így valamennyi hatalmi tényező távlati érdekeit sértette egy Flandria-mértékű gazdasági potenciállal rendelkező, igen extenzív államalakulat létrejötte, ezért Burgundia problémája a 15. század elején Anglia, Franciaország és a császárság közötti viszony egyik fontos meghatározója lett.

A külső támadástól fenyegetett Franciaországnak érdeke volt egy ilyen erőforrásnak az ország javára történő hasznosítása (mint ahogy azt V. Károly is tervezte) és az angol befolyás teljes kizárása, tehát a burgundi hercegek francia koronától való szoros függésének megőrzése.

Az angoloknak érdekükben állt flandriai pozícióik megtartása és további kiterjesztése, Burgundiának a francia királlyal szembeni megerősítése, de a túlzott burgund önállóság szükségszerűen az angol befolyást kérdőjelezte volna meg, mint ahogy nem lett volna számukra elfogadható egy bourguignon Franciaország sem.

A birodalom számára egyértelmű veszélyt jelentett a bármilyen formában és irányban kiépülő erős, extenzív burgund hatalom.

A helyzetet a franciák számára tragikusan leegyszerűsítette a háború kiújulása

⁴⁵ VALOIS: i. m. III. 179; AVOUT: i. m. 33—45, 52; UYTTEBROUCK: i. m. 100—102.

⁴⁶ Így például Orléans-i Lajos Észak-Itália, Dél-Itália és Nápoly mellett a magyar trónra is pályázott. Ez utóbbira lásd *Froissart krónikája* 219—220; JARRY, E.: *La vie politique de Louis de France, duc d'Orléans 1372—1407*, Paris, 1889.; uő: *Le projet de mariage entre Louis de France et Catherine de Hongrie*, *Annuaire Bulletin de la Société de l'Histoire de France* 1893, 210—218; WENZEL G.: *I. Mária királynénak Lajos Orléans-i herceggel per procura véghezment házasságáról*, Magyar Tudományos Akadémia Értesítője 1851; uő: *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból* III. Bp. 1876. [Monumenta Hungariae Historica] 582, 584—586, továbbá FEJÉR IX/4, Budae, 1834. 558—560.

⁴⁷ AVOUT: i. m. 51—55.

⁴⁸ UYTTEBROUCK: i. m. 43—98, 100—110; PIRENNE: i. m. 369—374; ÁLDÁSY: i. m. 49.

és a bekövetkezett katasztrofális katonai vereség,⁴⁹ amellyel egy időben az armagnac—bourguignon ellentét a végsőkig kiéleződött, és a burgund hercegek egyre nyiltabban álltak az angolok mellé.

A nagy francia vereség egyrésről siettette a közvetítési akció megkezdését,⁵⁰ másrészt gyakorlatilag kizárta a tartós béke megkötésének lehetőségét. A zsinat munkájának megkezdése, folyamatosága és a narbonne-i egyezmény kedvező nemzetközi politikai hátteret teremtett a vállalkozáshoz, amely három színhelyen — *Párizsban, Londonban és Calais-ban* — zajlott, és egy szerződés, a *canterbury-i egyezmény* létrehozásához vezetett.⁵¹

Zsigmond alaposan előkészítette párizsi útját: mind az angol, mind a francia féllel előzetes tárgyalásokat folytatott, sőt, a velük kötött szerződések röviddel azelőtről datálódnak.⁵² Párizsi útja során az armagnac királyi tanáccsal tárgyalt. A közvetítés menetét a gazdag francia krónikaírodalom folyamatosan rögzíti; állásfoglalásaikat, kommentárjaikat a krónikások pártállása motiválja.⁵³

A párizsi tárgyalásokon nem történt más, mint az, hogy Zsigmond közvetítőként ajánlkozott béke vagy fegyverszünet létrehozására a szembenálló felek között: „... és előadta a királynak és tanácsának jövelele okát, tudnivalóan azt, hogy meglegyen az Anyaszentegyház egysége. És ezután erősen ajánlkozott a királynak, hogy mindent megtesz, amit tud, az ő és királysága érdekében.”⁵⁴ Már a párizsi tárgyalások kezdetén világos lett (Franciaország rendkívül előnytelenné vált pozíciója következtében), hogy elfogadható békeszerződés kötésére nincs esély. Így a közvetítés ebben a szakaszában csak egy hosszabb—rövidebb időtartamú fegyvernugvást irányzott elő és az azincourt-i csatában foglyul esett előkelők kiváltását. Ugyanakkor a császár itt is kísérletet tett a császári szupremácia látványos érvényesítésére a francia királyság fölött, amivel kiváltotta vendéglátói egy részének elégedetlenségét.⁵⁵

A közvetítés érdemi része ezek után Londonba tevődött át, és különböző javaslatokkal, tervezetekkel követéségek jártak a párizsi udvar és London között. Mivel a

⁴⁹ Harfleurnél (1415 augusztus—szeptember) és Azincourt-nál, 1415. október 25-én. COVILLE: i. m. 364—370. A krónikák közül a csata legrészletesebb leírását adja MONSTRELET, E. de: *Chroniques*, kiadva BUCHON: *Choix de Chroniques et mémoires sur l'histoire de France*, Paris, 1848. [Société de l'Histoire de France] 369—380.

⁵⁰ ÁLDÁSY: i. m. 92—93. Zsigmond rendszeres kapcsolatban állt mindkét franciaországi párt képviselőivel. Uo. 52; ALTMANN: i. m. 1887, 1888, 1890 e, 1930 f, g, h, i, k, l.

⁵¹ WALSINGHAM, TH.: *Chronica Monasterii S. Albani. Historia Anglicana*, kiadva: RIELY, H. T.: *Chronica Monasterii S. Albani II.* [Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores] London, 1864. 471—472., továbbá vö. FEJÉR: X/5. 652—662.

⁵² FEJÉR, X/5. 479—481.; *Calendar of the Close Rolls preserved in the Public Record Office. Henry IV. (1404—1413)*, IV. London, 1932. 274., továbbá JACOB: i. m. 161—162; VICKERS: i. m. 358—359.

⁵³ Az egész közvetítés és a tárgyalások menetére lásd URSINS, J. J. des: *Chronique de Charles VI*, Kiadva: MICHAUD—POUJOLAT: *Nouvelle collection des mémoires pour servir à l'Histoire de France*. I. série, 339—569; MONSTRELET: i. m. 1—859.; COUSINOT, G.: *Geste des nobles Français*, kiadva: VALLET DE VIRIVILLE: *Chronique de la Pucelle (1422—1429)* I. Paris, 1859. 105—204; FÉNIN, P. de: *Mémoires*, kiadva: MICHAUD—POUJOLAT: i. m. 573—628; BAYE, N. de: *Journal*, kiadta: A. TUETÉY [Société de l'Histoire de France] Paris, 1885—1888., I—II. köt.; CHARTIER, A.: *Histoire de Charles VI*. Kiadva: *Oeuvres de Maître Alain Chartier, clerc, notaire, et secrétaire des Roys Charles VI. et VII. Contenant l'histoire de son temps, l'espérance, le Curial, le Quadrilogue et autres pièces*, Paris, 1656, 1—253; *Journal d'un bourgeois de Paris*, kiadva: MICHAUD—POUJOLAT: i. m. 573—628; WAURIN, J. de: *Recueil des croniques et anchiennes istoires de la Grant Bretagne, à présent nommée Engleterre*, kiadta: W. HARDY, London, 1879 [Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores 39/2.] és M^e^{11e} DUPONT, Paris, 1858—1863. 1—162.

⁵⁴ MONSTRELET: i. m. 384; *Journal*, 646; COUSINOT 158; FÉNIN 529; BAYE 241; CHARTIER 36; URSINS 529—531.

⁵⁵ URSINS 529—530; MONSTRELET 385—386; BAYE 243—245.

megegyezésre mind kevesebb volt az esély, a franciák ezt az időszakot is igyekeztek felhasználni arra, hogy katonai téren javítsanak valamit helyzetükön. „Ebben az időszakban a császár még mindig Angliában tartózkodott, s igyekezett minden tőle telhetőt megtenni annak érdekében, hogy békére leljen a két királyság között; több ízben küldötteket menesztett Franciaországba az ügy érdekében. Több cikkelyt készítettek különböző alkalmakkor és formákban; végül a béke vagy egyetértés nem tudott létrejönni. És erősen tanácsolta a császár Franciaország királyának, hogy kössön 3—4 évre fegyverszünetet. És úgy tűnt, mint mondják, hogy az angolok ezzel elégedettek lettek volna. Ezt azonban a királynak nem tanácsolták, akarva, hogy mindenfelől jöjjenek segítségükre; és reménykedtek abban is, hogy a burgundi herceg megváltoztatja álláspontját, és háborúzni kezd az angolok ellen.”⁵⁶

A zsinat munkájának biztosításához ekkorra már elegendőnek bizonyult volna egy fegyverszünet, illetve egy béke és fegyverszünet nélküli, de a komolyabb hadi vállalkozásokat mellőző időszak is. A francia zsinati nemzet konstanzi aktivitását nem kellett külön megnyerni, hiszen a zsinati reformpárt képviselői között ott voltak a párizsi egyetem híres teológusai, akik az általános zsinat sikerén munkálkodtak.⁵⁷ Ugyanakkor a zsinattól mint európai politikai fórumtól mind az angol, mind pedig a francia fél azt várta, hogy megerősítse jogaikat, érveiket, amelyek alapján egymás ellen háborút viselnek. Tisztázni kellett továbbá Anglia és a zsinat viszonyát, biztosítani kellett a „natio Anglica” konstanzi szereplését, méghozzá oly módon, hogy ez a császár és pártja pozícióit erősítse meg.⁵⁸

Így a tervezett békeközvetítés és a mögötte levő eredeti politikai koncepció fokozatosan átalakult. A tovább folytatott tárgyalássorozat célja egy több-kevesebb ideig tartó fegyverszünet létrehozása lett, majd miután megszűnt a tárgyaló felek között az érdekek találkozásának lehetősége, kiutat a német-római császár és az angol király közötti szövetségkötésben láttak.⁵⁹ Ennek eredménye lett a canterbury-i egyezmény. Ez az egyezmény a közvetítési kísérlet során született legfontosabb dokumentum, szintézis, amely ugyan még magában foglalja a békeközvetítés, illetve a fegyverszünet további lehetőségét (sőt, az arra való törekvést feladatul is szabja) de ugyanakkor az esetleges sikertelenségért a francia felet tette felelőssé. Így a szerződés alapvetően változtatta meg a tárgyalási feltételeket, mivel a hadban álló felek közötti megállapodás helyett a közvetítő és az egyik fél közötti szövetség dokumentuma lett. „Imperator et Rex Angliae foedus ad invicem pepigere, videlicet quod ipsi et successores sui boni, fidi et stabiles in perpetuum amici erunt, alligati, obligati et confoederati, pro se ac heredibus ac successoribus sui contra homines exceptis Sacrosancta Ecclesia Romana et Romano pontifice et coetera” — írta Thomas Walsingham, aki átmásolta krónikájába az egyezmény szövegét.⁶⁰ Kölcsönös barátsági és segélynyújtási egyezmény ez, amely bevezetőül felsorolta az unió megteremtése érdekében tett lépéseket, összefoglalta az addig lefolytatott tárgyalásokat, a béketárgyalások sikertelenségéért a franciákra hárítva a felelősséget. Mindkét fél elismerte a másik összes jogait, így Henrik franciaországi trónigényét is, akit Zsigmond „carissimus frater noster Henricus, Angliae et Franciae rex”-nek nevez.⁶¹ Elhatározták, hogy egymás foglalásait tiszteletben tartják, és jogaik érdekében szabadon tevékenykednek, sőt a francia király ellenében egymást segíteni fogják. Az árulókat

⁵⁶ URSINS 532—533.

⁵⁷ MÁLYUSZ: i. m. 31—39.

⁵⁸ Uo. 39; JACOB: i. m. 162—167, 169—170; VICKERS: i. m. 359.

⁵⁹ JACOB: i. m. 161., 167; *Calendar of the Close Rolls preserved in the Public Office. Henry V.* London, 1932. 353—354.

⁶⁰ WALSINGHAM: i. m. 471—472. Vö. JACOB: i. m. 167.

⁶¹ FEJÉR X/5. 661.

kölcsönösen nem fogadják be. További szerződések kötésére mindkét fél szabad kezet kapott. Kimondta továbbá a szerződés, hogy a felek kereskedői, ha a szükséges vármokot megfizették, és elfogadják a kötelező törvényeket, szabadon tevékenykedhetnek a másik fél országaiban. Az egyezmény nagyobb hitelül Henriknek az angol parlamenttel, Zsigmondnak pedig a birodalmi választókkal kellett azt elismertetnie.

A szerződés tehát olyan dokumentum, amely deklarálta az „unió” létrehozásának politikai feltételeit volt hivatott megteremteni, ugyanakkor biztosítani törekedett a két szerződő fél fokozottabb együttműködését a zsinaton, illetve az érdekszférájuknak ítélt nyugat-európai területeken.⁶² Kétségtelen, hogy ezen a szerződésen alapult átmenetileg a birodalom nyugat-európai politikája, Angliához, illetve Franciaországhoz való viszonya.

A szövetségkötés után megváltoztak az előbb Beauvaisban, majd Calais-ban folytatott tárgyalások feltételei.⁶³ Mivel Henrik szabad kezet kapott, a kezdeményezést magához ragadhatta, és a tárgyalások folytatására mutatott hajlandósága már csupán az újabb háborús törekvések álcázására szolgált.⁶⁴

A calais-i találkozóról kevés információ van, ezek is egymásnak ellentmondóak. A közvetítési kísérlet szempontjából újat hozhatott, a két hadban álló fél között tervezett fegyverszünet időtartama egyre csökkent, és területileg is limitálódott. A francia király követei így eltávoztak Calais-ból, és a további megbeszélések az átfogó angol katonai akció minél alaposabb külpolitikai előkészítését célozták.⁶⁵ Erre adott lehetőséget a burgundi herceg odaérkezése, aki az angolokkal kötött békeszerződéseit meghosszabbítva tovább javította az angol támadás esélyeit. A burgundi herceg váltotta fel tehát Calais-ban a francia király követeit, aki egyben azért is jött oda, hogy Zsigmonddal találkozzon és tárgyaljon. A források megjegyzik, hogy a calais-i találkozót követően (ahol a burgundi herceg hódolatát mutatta be a császárnak Alost és Burgundia grófságaira vonatkozóan) a Zsigmond és a burgundi herceg közötti viszony megváltozott: bizonyos fokú közeledés jött létre közöttük.⁶⁶

Utaltunk arra, hogy a közvetítési kísérlet kezdetekor a burgund hatalom sajátos helyzete és gyors növekedése következtében a francia királyság, Anglia és a császár között tárgyalások alapjául szolgálhatott egy, a mindhármójukra egyre veszélyesebbé váló új államalakulattal szembeni átfogó diplomáciai támadás lehetősége.⁶⁷ Egészen a canterbury-i egyezményig Zsigmond rendezési terve nem vett tudomást Burgundiáról mint önálló hatalmi tényezőről. A Zsigmond és János burgundi herceg (illetve utóbb Jó Fülöp) közötti ellentétek alapvetően ezután sem változtak.⁶⁸ a Henrik és Félelemnélküli János között létrejött egyezmény túlságosan is taktikai jellegű volt. Ugyanakkor a calais-i tárgyalásokat követően János herceg pozíciói átmenetileg megszilárdultak, és Burgundia — bár eléggé ellentmondásosan — helyet kapott egy nyugat-európai szövetségi rendszerben, amelyben János azonban nem mint „Isten kegyelméből uralkodó herceg”,⁶⁹ hanem mint Franciaország azon pártjának képviselője vett részt, amely hajlandó volt elismerni Henriket Franciaország királyának.⁷⁰

⁶² Vö. még JACOB: i. m. 162.

⁶³ COVILLE: i. m. 373; VICKERS: i. m. 360; RIELY: i. m. 472; JACOB: i. m. 165—167.

⁶⁴ Vö. *Calendar of the...* 353—354; JACOB: i. m. 167.

⁶⁵ VICKERS, K. H.: *England in the Later Middle Ages*. London, 1950. 860; AVOUT: i. m. 247.

⁶⁶ AVOUT: i. m. 247—248.

⁶⁷ Zsigmond kezdeményezésére — még a zsinat előtt — kibontakozott a németalföldi terület hármask (császári, angol, francia—orléans-i) felosztásának terve. JACOB: i. m. 162.

⁶⁸ Vö. PIRENNE: i. m. 343—415, 431—505; UYTTEBROUCK: i. m. 100—101; AVOUT: i. m. 50—52.

⁶⁹ DECHANEL, L.-P.: *Histoire de la politique extérieure de la France 806—1936*, Paris, 1936. 29.

⁷⁰ Ennek a helyzetnek a kodifikálása a troyes-i egyezményben (1420. május 21.) következett be.

Az 1415—1416-os nyugat-európai rendezési terv végeredményben minden átmenetisége ellenére előnyös pozíciókat biztosított Zsigmondnak. Birodalminak ítélt területeket hosszabb időszak elteltével is csak Burgundia részéről értek támadások.⁷¹ A 15. század eleji nyugat-európai hatalmi viszonyok, amelyeket a szerződések a lehetséges mértékig pontosan tükröztek, nemzetközi politikai összefüggésben lényegileg a francia állam újjászületéséig, illetve a burgund állam fönnállásáig változtak.

A schisma megszüntetésével, az unió megeremtésével, az új pápa megválasztásával az európai politikai életet csksnem egy évszázada foglalkoztató kérdés került le a napirendről. Ezzel egy időben talaját vesztette az előző korszak nemzetközi politikáját nem kis mértékben befolyásoló zsinati eszme és a császári univerzalizmus koncepciója is. Zsigmondnak az utóbbi érvényesítésére tett kísérletei nem vezettek eredményre, legföljebb annak bemutatására szolgálnak, hogy a különböző európai országokban milyen éles reagálásokat váltottak ki.⁷²

A százéves háború csak átmenetileg jutott nyugópontra; Flandria nem került egyik fél birtokába sem, és a háború nem fenyegette többé a „kereszténység egységét”, viszont a két ország helyzetének alakulása a francia királyság dinamikus újjászületéséhez vezetett.

A keresztes hadjárat eszméje fokozatos változásokon ment át, és a „voyage d’Outre-mer”. A „conquête de Jérusalem” eszméjét a Reconquista keresztjének és az eretnekmozgalmakkal szembeni katonai föllépéseknek a realitása váltotta fel, majd pedig a készülő európai expanzióba való bekapcsolódás.⁷³ A klasszikus értelemben vett vállalkozás terve már csak Jó Fülöp nagy ívelésű, a török kiűzésére vonatkozó elképzeléseiben jelent meg.⁷⁴

Az európai nemzetközi kapcsolatokban tehát a 15. század húszas éveitől kezdve fokozatos változás tapasztalható. Megoldódtak a „christianitas” egészét érintő problémák, és nem jelentkeztek helyettük olyan újabbak, amelyek hasonlóan széles körű nemzetközi politikai aktivitást indukálhattak volna. A központosított monarchiák kialakulása felé vezető úton a nemzetközi kapcsolatokban az egyes államok közti szövetségek, szövetségi rendszerek kialakulása került napirendre. A konstanzi zsinat és az annak árnyékában kibontakozó nemzetközi politikai aktivitás — ezt reprezentálja elsősorban a Narbonne-tól Canterbury-ig vezető rendezési kísérlet — egy korszak lezárását jelenti a nemzetközi kapcsolatokban.

COVILLE: i. m. 386—387; PIRENNE: i. m. 375; CHAMPION, P.—DE TOISY, P.: *Bourgogne, France-Angleterre au Traité de Troyes*, Paris, 1943. A szerződés szövegét közli: MONSTRELET: i. m. 479—484.

⁷¹ Vö. PIRENNE: i. m. 343—415, 431—505; UYTTEBROUCK: i. m. 14—15, 101—102; AVOUT: i. m. 50—53, 72—75; ALTMANN: i. m. 1921, 2016 e.

⁷² Franciaországgal kapcsolatban: PISAN, DC. de: *Le livre des faits et bonnes moeurs du Sge Roy Charles*, ed. MICHAUD—POUJOLAT: i. m. 99—100; URSINS: i. m. 529—530; BAYE: i. m. 243—245; MONSTRELET: i. m. 385—386. Angliára: BRYCE: i. m. 203. 1. jegyz.; KINGSFORD, CH. L.: *English Historical Literature in the Fifteenth Century*, Oxford, 1913. 66, 160. Spanyolországra: ÁLDÁSY: i. m. 12.

⁷³ WITTE, P. CH.—M. DE: *Les bulles pontificales et l’expansion portugaise au XVe siècle*, *Revue d’histoire ecclésiastique* 48 (1953) 683—718; 49 (1954) 438—461; 51 (1956) 413—453, 809—835.

⁷⁴ Vö.: JORGA, N.: *Notes et extraits pour servir à l’histoire des croisades au XVe siècle*, II série, Paris, 1899.; uő: *Les aventures „sarrazines” des Français de Bourgogne au XVe siècle* [Mélanges d’histoire générale de l’Université de Cluj I.] Cluj, 1927. 7—56; LACAZE, Y.: *Politique „méditerranéenne” et projets de croisade chez Philippe le Bon: de la chute de Byzance à la victoire chrétienne de Belgrade* (mai 1453—juillet 1456). *Annales de Bourgogne* tome XLI. n° 161—162 (1969) I—II. pp. 5—42, ill. 81—132.

LA TRANSFORMATION DES RELATIONS INTERNATIONALES EN EUROPE DE L'OUEST AU DEBUT DU XVe SIÈCLE

Au cours du XIVe siècle, la qualité de la production de marchandises et de l'économie monétaire de la féodalité européenne a provoqué des changements à la fois sociaux et politiques dans la majorité des pays du continent. Ils se manifestaient pratiquement en même temps au niveau international et ont très fortement intensifié toute activité diplomatique. Les domaines principaux de cette activité étaient des problèmes déjà généralisés par le niveau actuel de l'évolution de la société européenne, et qui touchaient de très près les affaires de la « Christianitas ». Tels que le *schisme*, les *hérésies* et les *émeutes* régulières des paysans, les *guerres* en général, et la *guerre de Cent Ans* en particulier, les tentatives et les échecs des *Croisades* étaient mis en relief et occupaient le centre de l'attention de la diplomatie.

La vie internationale, dans les siècles précédents, dominée par le pouvoir impérial et (ou) pontifical, était en pleine transformation. Sans doute, malgré leur situation très peu favorable, ont-ils continué à jouer un rôle considérable dans la vie politique européenne. Le déclin indiscutable de la papauté a encore modifié la situation, en aboutissant d'une part, à la renaissance du pouvoir « universel » de l'empereur et, d'autre part, à l'activité politique intense des autres éléments de l'organisation ecclésiastique — universités, conciles. Ces derniers avaient comme but la transformation de l'organisation de l'Eglise, selon les principes de la société, c'est à dire, selon les règles du système des Ordres.

A côté du pouvoir impérial et de la papauté (et souvent malgré eux), les « grandes monarchies » (avant tout le Royaume de France) jouaient un rôle de plus en plus considérable depuis des siècles dans la vie internationale, de même que celles de certains pays de l'Europe Centrale. L'importance de ces dernières était indiscutable, surtout au cours du XIVe siècle et, grâce à leur développement économique plus lent, mais continu, cette situation n'a pas changé jusqu'à la fin du XVe siècle (Bohême, Hongrie, Pologne).

C'était dans cette situation, que l'aggravation des problèmes cités ci-dessus (et, bien sûr, la volonté commune des puissances européennes de les résoudre) aboutissait à la convocation du Concile de Constance, un forum politique et ecclésiastique, qui s'était déclaré compétent, non seulement au sujet de la réforme de l'Eglise « in capite et in membris », mais aussi concernant tout autre problème de la Chrétienté.

Au cours du Concile (et même avant sa convocation), l'Europe assistait à une activité diplomatique comme jamais elle n'a, constatée, qui devait préparer d'abord le travail du « concilium », puis assurer son fonctionnement, tout en envisageant la solution des problèmes politiques et sociaux des pays touchés par cette crise. Cette volonté a donné naissance à un « projet d'arrangement » au sein du Concile, soutenu par plusieurs princes européens, en particulier Sigismond, roi de Hongrie et empereur élu, qui avait comme but l'isolement politique de Bénédict XIII, le « pape d'Avignon », en s'alliant avec Ferdinand d'Aragon, et par lui les royaumes espagnols; et ensuite, à une médiation dans la guerre de Cent Ans récemment aggravée, dans l'espoir d'une trêve de longue durée ou de la paix. Les étapes de cette tentative de Sigismond (qui se déroulait en 1415—16) étaient ses négociations avec Bénédict et Ferdinand à Perpignan, et le contrat de Narbonne avec ce dernier; la visite de l'empereur à Paris et les conversations avec le conseil du roi; ensuite les entretiens à Londres avec Henri V et les conventions de Canterbury.

Cette entreprise de la diplomatie de Sigismond nous laisse découvrir la situation politique des grandes puissances de l'Europe de l'Ouest au début du XVe siècle, tout en mettant à jour la transformation profonde qui se réalisait dans la politique internationale et qui était très évidemment liée à la formation des monarchies centralisées en Europe. Au niveau international, les problèmes capitaux, traditionnels du monde féodal européen étaient peu à peu résolus ou dépassés et ne provoquaient plus une activité politique extraordinaire des pays européens changeant leur physionomie.